

Cislo zdarma!

ORAVSKÉ NOVINY

Zaujmom horno-oravského ľudu slúžiaci týždenník.

Redakcia, administrácia a expedícia v Trstenej.

Ročník I.

Nedeľa, 25. júla 1920.

Číslo 14.

Plebiscitu v Orave a Spiši nebude.

Už v minulom čísle priniesli sme krátku zpravu, že plebiscitu v Orave a Spiši nebude. Obširnejšiu zpravu nemohli sme podať, lebo číslo bolo už zakončené. Dnes podávame úradné zpravy, vzťahujúce sa na túto pre nás Slovákov takú vážnu záležitosť.

Zástupcovia veľmocí Anglicka, Francúzska, Talianska a Japonska, shromaždení na konferencii v Spaa, doručili menom svojich vlád československému zahraničnému ministrovi dr. Benešovi dňa 14. júla nasledovnú rezolúciu, prijatú 10. júla 1920 na konferencii v Spaa:

„Otázka Tešínska, Spiša a Oravy vyvíjala sa tak, že jej neodkladné riešenie naráža na najväčšie ťažkosti. Je na bielom dni, že pri odpore interesoovaných strán nie je možné použiť ani plebiscitu podľa rozhodnutia najvyššej rady zo dňa 27. septembra 1919, ani arbitráži, ako bolo navrhnuté neskoršie. Terajšia situácia je však veľmi vážna a nedovoľuje, aby spor, ktorý má vplyv i na všeobecnú situáciu a poškodzuje záujmy európejského mieru, ešte viac sa predlžoval. Ide o to, aby normálne a priateľské styky medzi republikou Poľskou a Československou rýchle sa obnovili. Pri týchto podmienkach zástupcovia vlády anglickej, francúzskej, talianskej a japonskej, shromaždení v Spaa, tak súdia, že najvyššia rada sama musí vziať na seba zodpovednosť pristúpiť k definitívnemu riešeniu otázky Tešínska, Spiša a Oravy. Takéto rozhodnutie zdá sa byť tým vhodnejšie, že zástupcovia vlády poľskej a československej, ktorí sú teraz v Spaa, dozvediac sa o úmysloch spojeneckých vlád, notifikovali svojimi podpismi zo dňa 10. júla 1920,

že sú pripravení pristúpiť na definitívne riešenie sporu spojeneckými vládami. Zástupcovia 4. veľmocí sa usniesli svoje rozhodnutie oznámiť ministrom zahraničných vecí republiky Poľskej a Československej s oznámením, že delegátov spojeneckých mocností na veľvyslaneckej konferencii v Paríži poveria vypočúť interesoované strany a vypracovať čím najskoršej rozhodnutie v shode s inštrukciami najvyššej rady.“

Podpísaní: A. Millerand, C. Sforza, Lloyd George, J. Chinda.

Za týmto poľský ministerský predseda Grabski a československý minister zahraničných záležitostí dr. Beneš podpísali na konferencii v Spaa nasledovné prehlásenie:

„Za 18 mesiacov viedol sa príkry zápas medzi našimi dvoma národami v tešínskom Sliezsku, v Orave a Spiši. Tento zápas, diktovaný, pravda, vlasteneckými citmi s oboch strán, bol vedený prostriedkami, hodnými poľutovania. Boly spáchané násilnosti, byly prednášané obžaloby, nešetřilo sa hrozbami. Bol urobený pokus o usporiadanie problémov tešínskeho Sliezska, Spiša a Oravy najprv plebiscitom, potom bol daný návrh arbitráže. Na nešťastie sa preukázalo, že ani ten, ani onen postup nebude môcť byť ukončený zavčas a že viac jatri mysle, ako ich upokojuje. V týchto okolnostiach podpísaní delegáti, berúci na vedomie rozhodnutie spojencov, že sa ujmú československo-poľského sporu sami, sišli sa v Spaa a po dlhšom rozhovore rozhodli, že prijímajú definitívne urovnanie sporu spojeneckými mocnosťami. Súhlasia teda menom svojich príslušných vlád s tým, aby od plebiscitu na Te-

šinsku, v Spiši a Orave bolo upustené a aby spojenecké mocnosti, po vypočutí oboch strán, urobili potrebné opatrenia k definitívnemu urovneniu sporu.

Obe vlády, československá i poľská, sa zaväzujú, že prevedú loyálne rozhodnutie, ku ktorému dôjde. Zároveň sa zaväzujeme, že urobíme bez odkladu potrebné opatrenia, aby terajší stav vecí rýchle prestal a pravidelné, pokojné a priateľské vzťahy mohli byť na plebiscitnom území obnovené a aby všetci tí, čo trpeli alebo boli postihnutí neoprávneným postupom plebiscitnej kampane, mohli byť na základe spoločnej dohody oboch vlád spravodlivo odškodnení. Zástupci oboch vlád vyslovujú svoje presvedčenie, že najvyššia rada, súc vedená pocitmi spravodlivosti a rovnosti, vie oceniť skutočné záujmy oboch bratských národov. Pokladáme chvíľu tohoto vyhlásenia za východisko nových vzťahov, ozaj srdečných a priateľských, medzi republikou Poľskou a Československou."

Tofkoto podávajú nám úradné zprávy a nám neprichodí iné, ako prijať ich, ako sú podané. Pokonávanie záležitosti započne sa na veľvyslaneckej konferencii v Paríži 24. júla. Na túto konferenciu so strany československej vlády išli zahraničný minister dr. Beneš, náš delegát za Tešínsko dr. Matouš a delegát za Spiš a Oravu Monsignor Marian Blaha.

Čo veľvyslanecká konferencia v Paríži rozhodne, to bude právoplatné. Rozhodnúť môže však len spravodlivo a správne, totiž že slovenské územie plebiscitné Oravy a Spiša pripadne Československu.

Machajovci môžu ešte balamutiť ľahkoverných a hlúpych ľudí, ale dlho to už robiť nebudú. Narobili už dosť zloby, nemravnosti a škody morálnej i hmotnej. Páchali nescieľné zbojstvá a mnohé vraždy. Každému zlu musí raz prísť koniec, a tak prišiel i koniec panovaniu Machajovcov. Rozumie sa, príde i odplata...

Válečným poškodencom v Orave a Spiši.

V službách najhumánnejšej práce pre válečných poškodencom našej Oravy a Spiša nestranne a s láskou hájime práva válečných poškodencom, invalidov, vdov a sirôt, ktorí následkom terajších pomerov na plebiscitnom

území náramne trpia. Táto nestranná práca našich okresných úradov pre válečných poškodencom je soľou v očiach platených poľských agitátorov, ktorí ohrožujú životy pokojných našich pracovníkov, ba i vraždia ich. Zločinná ruka poľských teroristov vraždí našich ľudí v Spiši a ani jeden Slováč a náš úradník nie si je istý svojím životom.

Pre válečných poškodencom v Orave a Spiši je zrejmé, že jedine v svobodnom štáte, akým je Československá republika, ktorá už príslušnými zákonmi o pôžitkoch válečných poškodencom dokázala, že má opravdové pochopenie pre túto ťažkú otázku, budú ich záujmy a práva chránené.

Mač je to a bude v zemi šľachticov. Tam šľachtici budú žiť a váleční mrzáci v Poľskej budú hladu mrieť. Dodnes Rzecz pospolita poľská v prospech válečných poškodencom už toho nahovorila, ale ani najmenšie nespravila. A keď úbohí poľskí invalidi domáhali sa svojich práv, ukázali im flinty a bodáky a do sliezskych invalidov na Tešínsku boli ochotní i strieľať. Také nádeje majú váleční poškodencom do budúcnosti v Poľsku.

Na tešínskom Sliezsku sú vybudované samostatné organizácie válečných poškodencom v každej obci a pevné odhodlanie priviedlo ich pracovať pre tisícich válečných poškodencom i pri všetkom terrore a násilí. Počuli ste a videli dôkazy poľskej nemravnosti, ktorú Poľiaci spáchali, a budú vykonávať násilie na chudobnom ľude v Orave a Spiši, kde panuje granát, ekrazitová bomba, palica a sprostota, lúpež a krádež, vrcholiaca v tragických výjavoch.

Žijete tu v Spiši a Orave v najhoršej dobe, v stave zúfalom, a naše úrady pre pečlivosť o válečných poškodencom a pomocné výbory podaly vám pomocnú ruku a podajú vám ju, kedykoľvek toho budete potrebovať. Tak, ako dosavád stojíme pevní a odhodlaní do boja za právo slovenského ľudu v Orave a Spiši, tak v svornosti, s ktorou pracujeme a naše úrady pre válečných poškodencom pracujú, kynie pre vás isté viťazstvo a lepší život všetkého ľudu a válečných poškodencom.

Československá republika má najlepšie pochopenie pre ľud a naše ministerstvo sociálnej pečливosti všemožne sa stará o válečných poškodencom a vydalo zákon o invalidnej penzii pre invalidov, vdovy, pozostalé siroty, a

dľa tohoto zákona naše úrady pre pečlivosť o válečných poškodencov konajú svedomite svoju povinnosť.

Naša jediná túha je spojiť šťastie naše so šťastím všetkého slovenského ľudu v Orave a Spiši a celého Slovenska. Na poľský terror — keď i teraz, po odvolaní plebiscitu, bude sa vykonávať — budeme odpovedať húževnatou prácou organizačnou. Slovenský ľud praje i Poľsku pokojného štátneho života a úprimne volá: Nech žije Poľsko — ale bez Oravy a Spiša! Slováci v Orave a Spiši dajú svoju vernosť Československej republike, a táto dá nám svoje srdce!

J. S.

Drobné zprávy z Hornej Oravy.

Ako pracujú naši poľskí agitátori za Poľskú?

Skutočné obrazy z Lieseckej doliny.

V Lieseckej doline leží päť obcí. Z nich hlavná je Liesek. Už dávno volebné porekadlo bolo, že kde sa Liesek pridá, tá strana zvíťazí, a pri ktorej je Trstená, tá prepadne.

Nuž pre Liesek prišiel o „úrad“ poľský agitátor z Podczerweného. Shodili ho Poliaci, lebo v Liesku vraj strovil tých „dudkov“ na presvedčanie o добрôte Poľska a jeho „raji“ viac, ako v dvoch Lipniciach, a výsledku nijakého. Poliaci najali tunajších agitátorov, ktorí sú však od shodeného horší. Je podivné, že v celej doline len tí sú za Poľskú, ktorí horlive rabovali a ktorí sú zamilovaní až po uši do ruských boľševikov. Títo vláčia z Trstenej poľskú múku, soľ, gajs, tabak a najnovšie privliekli sud Sýkorových kvapiek (špiritusu). Najprv si sami urobili poľský „guláš“. Navařili si rezancov, najprv v polievke, potom s cukrom, a svolali na hostinu vraj verných Poliakov. Keď sa najedli a napili, jeden z nich začal oslavovať boľševikov, lebo tí za chudobu bojujú; ako by to bolo dobre, keby vraj celú Poľskú zaujali. Druhí opití volali: „Nech zhynie Poľská!“ — „Tak je, nech zhynie!“ odpovedali popití súdruhovia. Jeden z nich však volal: „Ba nie tak, chlapeč, ale volajte: Nech žije Poľská! Lebo ak zahynie, ktože nám dá potom piť zadarmo!“ — „Veď my to len tak medzi sebou hovoríme, veď nás len Poliakom neprezradíte?“ — „To už nie, medzi sebou si môžeme pohovoriť všeličo, len nech to nepo-

čujú, čo sú nie za Poľskú, lebo by nám potom Poliaci nič nedali.“

Ale čo, keď túto rozmluvu vypočula istá žena, ktorá, bojac sa, že i jej muž odskočil do toho hotelu, prišla ho ta hľadať. No, a čo žena počuje, to na jazyku neudrží, vie to už celá dedina.

Jeden zo sedliakov zas spovedal z poľskej lásky istého rychtára, ktorého Poliaci uviedli do tohto úradu:

„Počul som, že sa už i vám prijedla poľská múka.“

„Ach, dajte mi už pokoj s tým balamutením. Už mám toho dosť. Veď viete, že sa Francúzi intabulovali na celé Poľsko. Oni sú už nie pánmi, a to Poliakov trápi, preto chcú nás, aby nám oni boli pánmi.“

„Ale veď som počul, že ste sa do akejsi Hallerčikovej armády zverbovali za dobrovoľníka. A veru by ste mali za čo: soli, múky a gajsu vaša dedina už dosť dostala od Poľskej, treba by to bolo odbiť na Rusoch, a nečakať, kým to Poliaci na vás odbijú.“

„Ja za dobrovoľníka? Čo si myslíte! Poľská má dosť grófov, nech tí idú. Ale grófi utekajú do Maďarska a miesto seba do vojny len poľských chlopov tisnú, aby im bránili ich veľké majetky. No ale chlopi tiež sú múdri: utekajú do Slovácie a nechcú bojovať za pánov. Nuž keď sedliaci utekajú z Poľskej na Slovensko, my, ktorých Machaj pobalamutil, máme ísť do Poľska? To mi oči otvorilo, a preto stal som sa z poľského Šavla slovenským Pavlom. Ale počúvam, že vaši z Lieseckej doliny chcú ísť do Poľskej.“

„To sa mýlite; ani zďaleka na to nemyslia. Oni chcú ísť len po múku, gajs a špirit do Poľskej, ale ani zďaleka nemyslia, aby sa pripojili k Poľskej; oni sa len k plnému hrncu a súdku tisnú, ale nie ku krajine. Dotiaľ chodia psi na koninu, kým jest čo obhrývať. Keby Poliaci boli prišli k nám s prázdnyimi rukami, boli by azda niekde i buchňaty dostali. Čo chcú medzi nami? A takto ich aspoň trochu využijeme.“

—X—

Rada

niektorým rodičom a dievkam, ktoré sa nemôžu vydať.

Aničke Babikovej ide na dvadsiatyštvrtý rok — aspoň ona sa takému veku priznáva

— a pytača ešte nebolo. Anička má peknú, útlu postavu. Do jej nežnej tvári, do snivých tmavo-modrých očiek už nie jeden mladík s úľubou hľadel. Chudobná je tiež nie, a predsa nikto ju nechcel.

„Starý, zapriahni kone, pôjdeme do P...“, povie v jedno ráno mužovi namrzená, utrápená matka. „Tá žena predsa len bude vedieť niečo poradiť, a jestli nie, mnoho neutratíme.“

Tak sa stalo. Pod sedadlo napakovala vajec, masla, starý zas vzal so sebou niečo peňazí a s poľahčením pojachali do P...

Čarodejnica prijala dary, ale nie zadarmo. Poradila: „Dám vám dve zelinky. Jednou okáďte najkrajšiu kravu a od tej kravy dávajte jej piť sviežie, nevarené mlieko. Druhú zelinku dajte zjesť trom najkrajším sliepкам a vajička od tých sliepok nech Anička pije. To nech trvá do roka.“

Matka s napnutými ušami načúvala a ešte sa raz opýtala, ako to má robiť, potom s radostným srdcom odišla domov.

Anička musela všetko tak užívať, ako jej to matka naložila.

Prešli týždne, mesiace, ba prešlo i pol roka, ale pytač sa nehlásil, a k tomu ešte veľkú škodu utrpela stará Babiková. Všetky sukne a blúzy Aničkine musela dať poprešívaf, lebo sa vraj stiahly. No povráva sa po dedine i to, že Anička Babiková ozdravela...

V jeden jarný večer Anička sa priznala, že zajtra rychtárov Janík príde na vohľady a že ona veru má vôľu zaň.

Keď sa Anička po svadbe opýtala Janíka, prečo neprišiel pre ňu prv, on odpovedal:

„Anička, rád som ňu mal, preto som sa ani neženil, lež obával som sa, že si v suchotinách.“

Mnohí rodičia sú veľkí blázni, lotri, ba, čo viac, vrahovia svojich dietok. Ako šanujú groša, keď decku treba kúpiť obuv, šatku, alebo niečo poriadneho zjesť. Chúdiatka, chodia obšarpané, pre nedostatok chovy sú bledé, choré, až konečne upadajú do suchotín. A rodič? Čo sliepka znesie, predá Židovi. Mlieko, maslo predá Židovi, syr predá Židovi. Žid však dobre žije, jeho deti sú krásne, ako rozvinujúci sa ružový púčok. Naš roľník však všetko, čo lepšieho má v dome, predá a kúpi si decík toho páleného, zapije si. Pomíňa i strovu i peniaze, zabíja svoju dušu, svoje telo a vraždí

pomaly i svoje deti. Pijak je horší od lúpežníka, horší od čerta. Lúpežník aspoň svoje deti neozbija; korheľ však svoje vlastné deti vraždí.

Roľníci, ktorí ešte máte kvapku rozumu, vychovávajú svoje dietky, ten náš najmilší poklad, rozumne. Poskytujú im pokrmu mielen duševného, lež i telesného; nemiňajte peniaze v takom drahom a kritickom čase na pálenie, lež postarajte sa o blahobyť vašej rodiny.

Dávajte aspoň vašim nezdravým deťom na mätko varené alebo celkom surové vajička, dávajte im mnoho sviežeho mlieka, ale len od zdravej, tlstej kravy. Jestli krava je chudá a kašle, mlieko od nej treba prevariť, bo môže uškodiť.

Veľmi zdravé jedlo je i kapusta, lež nie vždy, čistí krv a osožné šťavy poskytuje žalúdku.

Niektoré dievky sú pekné, švárné, lež špinavé. „Po vrchu frízu-lízu, a dnuká vši ju hryzú.“ Tak hovorí o nich porekadlo. Zvonku má peknú, ako sneh bielučkú blúzu, cifrovanú sukienku, ale keby ste uzreli, akú špinavú má košeľu!

Pracovitá, čistá deva vrchné rúcho má mnoho ráz zamazané, preto, že pracuje, spodné rúcho však má bielučké, ako sneh, preto, že miluje čistotu.

Pracovitá a čistá dievka čisto drží nielen izbu, ale vymetie i kúty. Parádna ohľica vymetie len tie kúty, kam každý pozre. Popod posteľ, poza kasne jej ruka nikdy nesiahne, tam hnijú dvadsaťročné smeti a prach. Taký dom zďaleka smrdí. No, domoví to necítia, lebo ošipané v chlieve sa cítia najlepšie. Áno, každý dom má svoju vôňu. Jeden po fiľkách, druhý po spotených topánkach.

Sú domy, najmä na západných štvrtiach Oravy a Trenčianska, kde podlahu (foršty) nikdy neumyjú a do týždňa len raz zametajú. Po týchto dedinách ešte i teraz zúria všelijaké nákazlivé epidemické choroby.

Vy, mladé ženy a dievčatá, ktoré ešte máte chuť a vôľu niečo sa naučiť, poslúchnite ma.

V takých domoch, kde podlahu neumývajú, je mnoho vši a blích. Nadarmo ich chytáte po posteliach, nadarmo sa iskáte celé dni: kým v izbách nebudete mať čisto, do tých čias nie ste otihodné ženy, ale špinavé baby. Vy